

Mihail Neamțu

„*Animalul politic trebuie îndumnezeit*”

Interviu de MARIUS VASILEANU

Domnule Mihail Neamțu, în luna mai ați revenit în țară pentru a lansa volumul de debut. V-ați întors apoi la Londra pentru a vă continua studiile doctorale. În ce termeni ne-ați împărtăși experiența Dumneavoastră britanică?

Întâi de toate, doresc să vă mulțumesc pentru atenția acordată acestei prime cărți și, prin ricoșeu, autorului ei. Trăiesc de aproape patru ani pe insula Regatului Unit, înscris la studii de master și doctorat. Am avut șansa de-a lucra alături de pr. Andrew Louth, profesor de studii patristice și bizantine la Universitatea din Durham (singura din Anglia unde se predă atât patristică greacă, cât și latină). După redactarea tezei despre „Teologie și limbaj la Sf. Grigorie de Nyssa” am coborât la *King's College* Londra, unde a predat și mitropolitul Ioannis Zizioulas, acum retras la pensie. Ca profesor de patristică l-am avut pe Graham Gould, expert în literatura Părinților deșertului, iar în domeniul teologiei sistematice pe Collin Gunton, un excelent dogmatician de tradiție reformată.

În sfârșit, dincolo de nume sau oportunități de studiu, ceea ce am descoperit în Anglia este poate înainte de toate un anumit climat favorabil dezbaterii și aprofundării sistematice a marilor teme ale teologiei. Îmi amintesc cu plăcere de seminarul privat de patristică ținut împreună cu alți colegi, majoritatea de orientare reformată, în jurul cărții *Despre Duhul Sfânt* de Vasile cel Mare. M-aș bucura să descopăr, printre colegii mei ortodocși același interes pentru teologi occidentali precum Ilarie din Poitiers sau Ferițul Augustin.

Tot în Anglia am înțeles că, dacă în studiul patristic, diferențele între abordarea catolică și cea ortodoxă pot fi minimale, arhitectura teologiei dogmatice, istoriei doctrinei sau teologiei liturgice poate contrasta acut, de la caz la caz. De aceea, Biserica are nevoie, înainte de toate, de-o teologie scrisă la timpul prezent, la răscrucea dintre cult și cultură, dintre invizibil și vizibil, între rațiunea hermeneutică și gândirea contemplativă. Sunt o mulțime de lucruri care nouă, răsăritenilor, ni se par de la sine înțelese, dar care o dată expuse într-o cultură diferită, presupun un alt limbaj. Nu poți convinge o civilizație postindustrială despre adevărul Revelației folosind metafore agrare. Cred că Ortodoxia are nevoie de-o înnoire a registrului său imagistic și poetic, prin care ar putea obține o mai semnificativă reprezentare la nivel global, mai cu în privința teologiei fundamentale.

Care este tema dumneavoastră de cercetare pentru doctorat?

Sunt aproape de a-mi finaliza doctoratul în teologie sistematică, acum sub îndrumarea profesorului Oliver Davies, un polimat și un lingvist foarte înzestrat, expert în creștinismul celtic și mistică renană, dar la fel de bun cunoscător al filozofiei continentale. Subiectul tezei mele de doctorat este „Niceea și Părinții deșertului”, care încearcă să discute motivațiile teologice ale respingerii hristologiei ariene de către monahii egipteni. Deși aria de lucru este patristică, abordarea aș spune că este mai mult teologic-fenomenologică decât istoric-filologică.

Sper ca la primăvară să pot susține *viva voce* această teză de care m-am îndrăgostit abia în ultimii doi ani.

Care ar fi teologii britanici care v-au atras atenția în ultimii ani?

În fapt, abia la *King's College* am avut revelația bogăției teologiei anglo-saxone, prea puțin cunoscută la noi. Acolo l-am întâlnit pe Robert W. Jenson, luteran de orientare pro-catolică, profesor la Princeton și autor al unei impresionante opere în teologia sistematică. Prin dialogul cu ceilalți studenți, unii veniți din Australia, alții din Hong Kong, fără a mai pomeni America de Nord, am intrat în contact cu hristologia lui Karl Barth și etica lui S. Hauerwas, teologia politică a lui Oliver O'Donovan și Rowan Williams, studiile biblice ale lui N.T. Wright (actualmente episcop de Durham), hermeneutica lui John Webster, ecleziologia lui Ephraim Radner, Miroslav Volff sau Reinhardt Huetter. Pentru aceștia din urmă, trebuie spus, teologia euharistică a lui Ioannis Zizioulas un impact deosebit.

Tot în Anglia am descoperit resursele contemporane ale teologiei scoțiene, unde la fel de importanți ca numele pomenite deja mi s-au părut a fi Thomas F. Torrance și Alan Torrance, mai cu seamă în ceea ce privește relația dintre teologie și știință. În fine, încă din România luasem contactul cu mișcarea „Radical Orthodoxy”, foarte eterogenă și promițătoare mai mult în reflecția sa asupra economicului și politicului. În octombrie voi participa în Cambridge la o conferință organizată împreună de teologii anglicani din gruparea „Radical Orthodoxy” și câțiva teologi ortodocși din Marea Britanie și Europa, care vor dezbate teme de interes comun. Printre teologii ortodocși britanici cu impact internațional cred că ar trebui menționați Andrew Louth, John McGuckin și mai tânărul John Behr, acum profesor la *St Vladimir's Theological Seminary* în New York. Printre tinerii americani, i-aș numi pe Augustine M. Cassidy (patrolog) și David Bentley Hart (dogmatician).

Înainte de-a vorbi despre „Bufnița din dărâmături”, v-aș întreba la ce proiecte lucrați actualmente?

În afara lucrului la teză, care îmi absoarbe aproape tot timpul disponibil, sunt angrenat în alte câteva activități editoriale. În toamna lui 2004 am terminat de tradus (în colaborare) un important volum de bioetică scris de savantul american (mai precis: texan) Tristram Engelhardt Jr. Sper ca *Fundamentele bioetice creștine* să apară anul acesta. Mai am în gând finalizarea unui volum de studii de fenomenologie care ar putea să vadă lumina tiparului în 2006. De asemenea, o colecție de studii patristice și teologice moderne, redactate în ultimii cinci ani, alături – sper – de alte două monografii de mai mici dimensiuni. Este vorba despre un eseu despre teologia biblică a legământului iar apoi, *Deo volente*, traducerea tezei britanice de masterat.

Mai sunt apoi, evident, articolele și conferințele în limba engleză pe care le pregătesc pentru această vară și toamnă. Sunt implicat, alături de câțiva colegi, în activitățile editoriale ale *Centrului de istoria religiilor* din București. Mă refer aici la revista internațională *Archaeus*, dar și la alte activități ale *Asociației române de istoria religiilor*, între care aș menționa pregătirea congresului european de istoria religiilor de la București, în toamna anului 2006. Este ironic să fac această constatare, dar în țara care l-a dat pe Dumitru Stăniloae și Mircea Eliade, atât teologia, cât și istoria religiilor par să aibă nevoie de mai multă vizibilitate culturală și recunoaștere instituțională.

Cum v-a venit ideea titlului: „Bufnița din dărâmături. Insomniile teologice”?

Răspunsul cel mai simplu ar fi: citind încă „din tinerețile mele” frumosul psalm 101 (LXX) al regelui David. Dărâmăturile, cele lăuntrice și cele exterioare, par a fi un dat. Întrebarea o ridică însă bufnița, care nu-i o metaforă aleatorie. Hegel se teme că, după 1789,

bufnița filozofiei s-ar fi reîncarnat în cocoșul galic revoluționar iar istoria și-ar fi atins astfel scopul. Bufnița *mea* nu suferă, totuși, această ispită republicană. Bufnița mea este o pasăre care migrează în fiecare noapte din pomul vieții în pomul cunoașterii și invers.

De ce „insomnii teologice”? Întâi de toate, este vorba de literalitatea acestei experiențe, în anii studenției. În al doilea rând, știți bine, nimeni din cei trecuți printr-un război – văzut sau nevăzut – n-a fost scutit de insomnii ori vise. Știu că a face publice aceste experiențe este un fapt nu lipsit de riscuri. Dar nu aș vrea ca insomniile să conteze mai mult decât teologia. Aceasta din urmă mi se pare, prin definiție, un discurs fragil și vulnerabil, mai ales astăzi, într-o lume care s-a pus „la adăpost de veșnicie”, pentru a o cita aici pe Ana Blandiana.

Cum anume v-ați prezentat cartea pentru cititorii care n-au citit-o?

Foarte pe scurt, cred că este vorba despre două paliere: unul profetic, iar altul sapiențial. Un prim registru al cărții – cel profetic, confesional, angajat – dezbate chestiunea trecerii noastre nu prin vămile văzduhului, ci prin subteranelor istoriei. Nu strică, cred, să ne amintim că suntem făcuți din pământ și că eșecul este – oriunde ne-am afla – a doua noastră natură. Aceasta ar fi partea de insomnii. Cel de-al doilea palier al cărții este construit prin dialogul cu niște instanțe suverane în raportul cu angoasele devenirii noastre „supt vremi.” În orizontul înțelepciunii tradiției, al nostalgiei monastice și al învățaturii Scripturilor, gândirea teologică cunoaște o nouă primăvară. Prin acest amestec de ozon și clorofilă, spațiul de libertate al viselor noastre se dilată iar aspirațiile cele mai adânci ale omului capătă proprietăți anti-materie.

„Bufnița din dărâmături” este, într-un fel, un manifest care pledează pentru resituarea teologiei în spațiul dezbaterii culturale. Aș dori să vă întreb în ce fel vedeți realizarea unui asemenea proiect în România?

Ar fi prezumțios să spunem că, la ora actuală, teologia n-ar face parte din sfera publică. Sunt câteva căi prin care, după barbaria ateismului științific din anii comunismului, teologia și-a recâștigat, cel puțin instituțional, demnitatea. Bunăoară la noi, ca și în Germania sau Marea Britanie, teologia creștină se predă în continuare în Universitățile de stat. În primul rând argumentele tradiției, dar apoi obligația politică a reprezentării teologiei în spațiul public, mi se pare că justifică această situație de fapt și de drept. Desigur, ele nu convin și mai ales nu conving arbitrii anti-liberali ai secularizării. Sateliții balcanici ai laicismului hexagonal nu acceptă dezbateră în spațiul academic a pretențiilor de adevăr revendicate de marile tradiții religioase ale umanității. Or, dacă adevărul nu ne mai interesează, ci doar doxografiile, atunci ar trebui să abandonăm scrisul teologiei, al filozofiei sau al literaturii pentru a face numai studii culturale.

Cred că universitatea este un spațiu al dezbaterii, iar nu al dresajului gândirii, după regulile unei axiomatici dictate ideologic de o comisie de „experți în domeniu”. Fără să-și tocească vreuna din muchiile sale tăioase, teologia ar trebui invitată la concertul de idei dezbătute în orice universitate serioasă. Aceasta ar însemna ca să nu poți face un curs de istoria filozofiei, doctrine politice sau artă medievală fără să cunoști temele mari de reflecție ale clasicilor teologiei creștine. Reciproc, mi se pare imposibil să oferi un curs de teologie dogmatică, axat pe enunțurile principale din Crezul nicean, fără să iei în discuție modelele metafizice alternative propuse, în perfectă contemporaneitate cu autorii patristici ai Antichității târzii, de școala neoplatonicilor.

Totuși, în România, alianța heremeneutică între teologie și celelalte discipline umaniste este departe de-a fi fost realizată. Percepțiile schizofrenice persistă. Sunt multe cadre universitare „umaniste” care văd în facultatea de teologie o simplă școală de popi, unde nimic demn de interesul unui adevărat cărturar nu se studiază. La fel, sunt nenumărați profesori de teologie care văd în preocupările colegilor lor de la catedra de filozofie, filologie sau istorie

niște simple „rătăcirii” sau chiar „deșertăciuni”. În ambele cazuri, aceste impresii sunt construite comod, pe principiul segregării epistemologice. Cei care suferă sunt, în primul rând, studenții, polarizați ideologic în grupări adverse. Observați, vă rog, că prioritatea în sine a dezbaterii și aventura inocentă a cunoașterii, cu toate riscurile ei, cedează în fața unei agresive subminări de tip ideologic. Spectacolul oferit de acest război al prejudecăților și al aroganței este mai degrabă dezolant și, în orice caz, sub așteptările celui care mai crede că nu te poți mântui de unul singur.

Ce rol ar avea publicistica religioasă în articularea acestui spațiu de dialog?

Dacă vă referiți la cărțile de teologie care au apărut la noi în ultimii cincisprezece ani, fără îndoială, ele au contribuit decisiv la crearea unui climat de dezbateră și reflecție ecumenică. Colecțiile patristice sau biblice de la editurile Deisis sau Anastasia au impus un standard de profesionalism. Din păcate, mai sunt încă numeroase editurile care se complac în practica reeditărilor facile. Autori mari ai ortodoxiei - de la Sf. Ioan Gură de Aur sau Teodoret al Cirului la Nichifor Crainic ori Dumitru Stăniloae – sunt scoși pe tarabe „la vărsat”, cu texte neînsoțite de o minimă notă istorică explicativă, fără a mai vorbi despre convențiile adoptate în traducere, ediția critică folosită, tradiția manuscriselor, ș.a.m.d. Uneori aceste standarde lipsesc și de la casele mai mari.

Aș face aici o comparație. Toate editurile mari din Marea Britanie – fie că este vorba de Oxford sau Cambridge University Press, Routledge sau Blackwell, fără a mai număra editurile de profil religios – se laudă cu câte o importantă colecție teologică. În materie de patristică, aș spune că avem de-a face cu un adevărat „revival” publicistic de care nimeni astăzi nu mai poate ține cont. Luați însă două edituri românești consacrate – Humanitas sau Polirom – și numărați aparițiile de carte teologică (iar nu de istorie sau spiritualitate) publicate în ultimul deceniu. Eu unul sunt descumpănit. Cu apariția unor texte din Pavel Florenski, Jaroslav Pelikan și, mai ales, a *Septuagintei*, editura Polirom a făcut mari pași înainte. Suntem însă departe de proiecte editoriale mai curajoase, care să riște tipărirea unor opere complete sau a unor dicționare fundamentale în domeniu. Sigur, au apărut cu eforturi remarcabile anumite monografii indispensabile, dar suntem totuși în urmă cu editarea marilor clasici ai secolului XX din teologia creștină occidentală, de la Karl Barth sau Hans Urs von Balthasar la J. Daniélou sau Henri de Lubac, Jürgen Moltmann sau W. Pannenberg.

În sfârșit, se pune problema receptării critice a evenimentelor editoriale din spațiul teologic. Sunt puține revistele de cultură care găzduiesc la noi dezbateri reale a unor cărți care angajează teme teologice. Desigur, nu lipsesc concertele de cameră saturată de cacofonii polemice, mai întotdeauna marginale în raport cu miezul problemei. Sensibilitățile auctoriale sunt mari și vădesc vârsta încă puberală a culturii dezbaterii din România. Nu poți critica o ediție făcută de mântuială sau nu poți pune în discuție corectitudinea unei traduceri fără să-ți faci dușmani pe viață. M-aș bucura dacă în realizarea cronicilor de carte s-ar putea părăsi vânătoarea de virgule pentru a se intra în spațiul real al unei dezbateri de adâncime, trecându-se peste opiniile sau gusturile personale pentru un plus de obiectivitate. Citeam cândva în *Süddeutsche Zeitung*, cel mai important ziar bavarez, o cronică destul de minuțioasă la o monografie pe o temă centrală din teologia paulină. La fel, în *The Guardian* din Marea Britanie au putut apărea de-a lungul timpului necroloage despre personalități atât de diferite precum Petre Țuțea sau Cardinalul greco-catolic Alexandru Todea. La noi, universitarii epuizați în munca de predare la trei-patru facultăți își investesc energiile mai degrabă în altceva. Totuși, orice an nou pare să aibă semne bune venind dinspre tânără generație. Revista „Idei în dialog” sub directoratul lui H.-R. Patapievici este deja, pentru români, un etalon de forum civic în care istoricii, filozofii, filologii și teologii se pot întâlni, chiar dacă în posturi uneori foarte incomode.

Eu pledez în favoarea prezenței publice a teologilor nu din oportunism, ci din convingerea că resursele de fond ale gândirii teologice pentru dialogul real cu alteritatea sunt infinite. Dacă pledez cu entuziasm pentru reabilitarea teologiei în *agora*, față de publicistica strict religioasă aș exprima anumite rezerve. Fără să mă refer la estetica kitsch-ului, aș remarca păcatul persistent al subiectivismului și al sentimentalismului. Vă mărturisesc că nu împărtășesc pasiunea celor care citesc cu aviditate pagini de „spiritualitate” cum sunt cele publicată în revista „Formula AS” ori săptămânalele asemănătoare. Înțeleg perfect nevoia omului de-a avea întâlniri cu lumea miracolelor, a întâmplărilor extraordinare. Totuși, mai întotdeauna, aceste evocări par să aparțină speciei nevertebratelor, atât teologic, cât și cultural. De altfel, ideologia *New Age* adoră glisajele, transgresarea frontierelor dogmatice, apelul orb la sentimente și emoții, ș.a.m.d. Decontextualizarea teologică a adevăratelor comori ale spiritualității ortodoxe mi se pare, deci, inacceptabilă.

Ați abordat în cartea dvs. teme neconvenționale, dar totuși necesare, cum ar fi raportul dintre Biserică și etnia rroma. Care ar trebui să fie rolul Bisericii în societate? Se poate adapta Ortodoxia la lumea de astăzi fără să trădeze totuși idealurile sale creștine?

Despre Biserica ortodoxă și țiganii din România nu voi putea spune mai mult decât textul în sine. Fiind creștin, mă simt condamnat la optimism și luciditate. Cred, prin urmare, că trebuie să forțăm nota atunci când ne confruntăm cu inerțiile clipei, printr-un plus de curaj și imaginație. Evident, dacă Biserica noastră vrea să fie nu doar majoritară, ci catolică (adică universală), întâlnirea cu minoritatea rromilor – dar și a altor etnii – nu poate întârzia. În plus, trecutul Bisericii ca instituție istorică este pătat de episodul sclaviei țiganilor (robii mănăstirești întrecându-i uneori pe robii domnești). Obligația unei reparații morale abia mai trebuie subliniată.

Rolul Bisericii în societate este acela indicat de Mântuitorul în Evanghelie. Suntem chemați să fim „sarea pământului”, adică acea substanță care prezervă umanitatea, împiedicând descompunerea vlăstarelor lui Adam în dulcele neant al nepăsării. Biserica are o vocație terapeutică și profetică, fiind „glasul care strigă” în pustia vieților noastre. Liturgic, Biserica trebuie să rămână ceea ce a fost dintotdeauna, anume un spațiu al celebrării prezenței euharistice a lui Hristos, suspendând timpul și istoria pentru a-L găzdui cu fast și smerenie pe Împăratul tuturor, „pe Cel nevăzut, înconjurat de oștile îngerești”.

Social, Biserica s-ar cuveni să ofere, prin slujitorii săi (clerici și laici), oaze de ospitalitate necondiționată, de unde frica, suspiciunea, duhul judecății, rivalitatea și tot ceea ce caracterizează mintea proastă a lumii să dispară. În sfârșit, mi se pare că Biserica n-ar trebui să fie indiferentă față de plânsul prelungit al dreptății într-o țară care se declară nominal creștină, dar în care plaga corupției are cote alarmante. „Făcut-a tărie cu brațul Său, Domnul, risipit-a pe cei mândri în cugetul inimii lor. Coborât-a pe cei puternici de pe tronuri și a înălțat pe cei smeriți.” Găsesc în aceste versete din faimoasa cântare marianică reținută de evanghelistul Luca (1, 51-52) și recitată la fiecare utrenie a Bisericii esența programului social creștin. Când spunem, în Crez, că îl mărturisim pe „unul *Domn* Iisus Hristos” trebuie să ne reamintim imediat de rezonanța politic pe care substantivul *kyrios* îl avea în contextul cultural al romanității târzii. Cultul imperial, care putea duce până la îndumnezeirea suveranului, a reprezentat dintotdeauna visul inavuabil al oricărui faraon, despot, dictator sau – dacă vreți – baron local. Pentru acești potențați, desigur „mândri în cugetul inimii lor”, Evanghelia ar trebui să fie nu scut de protecție, ci mai degrabă un perpetuu avertisment.

Pe scurt, adaptarea Ortodoxiei la lumea de astăzi nu va avea succes decât prin racordarea Ortodoxiei la lumea de dincolo.

Cum vedeți raporturile dintre lumea monahală și cea laică?

Monahismul este utopia realizată a Bisericii care, așa cum spuneam, reprezintă un organism politic cu agendă eshatologică. Monahismul este vârful de lance al unei Biserici profetice. Atât călugării, cât și mireni fac parte dintr-un singur Trup eclezial, ceea ce mă face să cred că relația lor este cel mai bine definită de adjectivele hristologiei calcedoniene. Este vorba despre un raport „neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit” între două vocații complementare. Nici segregarea de tip sectar, qumranit, nici amestecul de tip postmodern nu cred că sunt binevenite. O Biserică fără monahi nu are viitor eschatologic. O Biserică fără familii nu are prezent istoric.

Mai este loc astăzi și pentru mistici?

Cred că misticii mai au loc de noi, dar nu știu dacă noi mai avem loc pentru ei. În mod cert, sinaxarele Bisericii se laudă cu vieților unor sfinți care au preferat anonimatul în locul auto-publicității deșănțate. Să nu fim deci îngrijorați prea tare dacă sfinții nu sunt prea mult „la vedere” ori, cine știe, invitați la emisiunile de televiziune.

Avem suficiente „instrumente” ca să citim astăzi textul Evangheliei?

Dacă este vorba de textul Evangheliei, instrumente de lucru ar fi destule: dicționare, concordanțe, introduceri istorice, prosopografii, etc. Ele au fost perfectate cu sârg de filologii germani încă din veacul al XVIII-lea. Dacă este vorba despre Cuvântul Evangheliei, atunci nici un astfel de instrument de lucru nu mi se pare suficient, oricât ar fi el de binevenit. Rugăciunea și votul ascultării față de „mai marii dascăli ai lumii și ierarhi” rămân, cred eu, cea mai bună propedeutică pentru întâlnirea cu Evanghelia. Ascultarea aceasta nu înseamnă supunere oarbă, ci presupune mai degrabă o atenție creatoare, care se poate exprima apoi într-un limbaj propriu, inovator, distinct.

În condițiile noilor tendințe ecumenice, cum se poate redefini misionarismul?

Istoria misionarismului este întotdeauna o bună lecție pentru teologii laici sau episcopii implicați în activități ecumenice. O anumită sensibilitate boemă sau picarească mă face sceptic față de ideea ecumenismului birocratic și supra-instituționalizat. Experiența occidentală m-a convins de posibilitatea realizării unor solidarități ecumenice nemijlocite, de la om la om, în virtutea unei cauze care transcende orice diferență culturală sau confesională. Iisus n-a ezitat să dialogheze cu femeia samariteancă, spunându-i că închinarea Tatălui se va aduce nu în muntele Samariei, nici în venerabilul templu din Ierusalim, ci „în Duh și Adevăr” (Ioan 4, 23). Singura bază a misionarismului mi se pare redescoperirea acestei închinări „în Duh și Adevăr” pentru care, recursul la tradiție este indispensabil. De asemenea, realizarea unor alianțe ecumenice, cu o imediată finalitate pragmatică (iar nu birocratică) mi se pare inevitabilă. Firește, aceasta este opinia unui cosmopolit. Pentru cei care trăiesc într-o comunitate omogenă și compactă din punct de vedere religios (cum este cazul multor mănăstiri atonite), pronunțarea acestei „inevitabilități” ar putea părea „eretică”. Din fericire, patriarhul ecumenic Bartolomeu I al Constantinopolului crede altceva.

Cum s-ar putea redobândi astăzi cunoașterea non-verbală („pneumatică și euharistică”) pentru un laic, în plin postmodernism?

Simplu. Uitând de grijile postmodernismului și revenind constant la matca liturgică a evenimentului eshatologic care este Biserica. *Ecclesia*, îmi place s-o repet, nu este în primul rând o instituție, ci un eveniment narativ și liturgic, care nu știm exact unde începe și unde se termină. Serghei Bulgakov vedea rădăcinile Bisericii în grădina paradisiacă și binecuvântările creației. Evident, în centrul prefacerii noastre ecleziale se află Euharistia. Pentru a deveni părtași acestei comuniuni care depășește orice bariere trebuie să renunțăm, măcar din când în când, la voluptatea verbalizării problemelor lumii, pentru a îmbrățișa taina darului întrupat în Iisus Hristos. Faustismul dialectic trebuie corectat de-o asceză care nu întârzie să ne afecteze propriul trup: postul, privegherea, metaniile, psalmodierea, tăcerea – toate acestea sunt forme de trezvie care completează resursele de prezență și vigilență ale inteligenței noastre discursive. Sigur, „noi intelectuali”, eșuăm foarte adesea în raport cu aceste exigențe. Nu e deloc ușor, dar cine a spus că trebuie să fie ușor?

Un om de vârsta pe care o aveți vede inevitabil lumea dintr-o altă perspectivă: cum credeți că putem scăpa de sechelele comunismului?

Experiența ne învață că este mai greu să uiți o traumă decât să-ți amintești un vis feeric. Nu putem scăpa de sechele decât angajând resorturi mai profunde decât cele imediat disponibile voinței sau conștiinței noastre diurne. Ca să lichidezi niște traume este nevoie de un curajos *descensus ad infernos*, iar pentru creștini metoda se numește simplu: spovedanie. Actul mărturisirii sincere este însoțit întodeauna de rușinea confruntării cu imaginea păcatului. Această rușine naște durerea, din care țâșnesc apoi lacrimile curățitoare ale regretului și ale pocăinței. Așa ne spun Părinții că se obține uitarea păcatului, reconcilierea cu sine și împăcarea cu Dumnezeu, după comiterea oricărei apostazii. De ce n-am aplica această regulă și în cazul memoriei noastre colective, pătata de-o legiunea de compromisuri?

Oficialii Bisericii au ratat șansa acestei pocăințe publice pentru un păcat public încă din zilele Revoluției, când poata armata s-a solidarizat cu manifestanții Timișoarei încă din 20 decembrie 1989, dar nu și vreunul dintre ierarhii locului. Istoria s-a repetat aproape identic și la prima mare manifestație anticomunistă din Piața Universității (aprilie 1990). Pe scurt, solidarizarea cu cei care făcuseră efectiv revoluția, murind sau riscând să moară pe străzi, n-a avut loc decât cel mult la nivel retoric. În fond, nici o față bisericească compromisă n-a socotit că ar face un lucru *mai bun*, luând poate calea schitului sau măcar a bibliotecii. Un straniu principiu al inamovibilității s-a pus în aplicare.

Din nefericire, discursul despre triumful Ortodoxiei, zidită „în calea tuturor răutăților”, pare să continue și astăzi. Biserica nu se grăbește să-și scrie singură istoria de rușine din epoca comunistă – motiv pentru care o vor face cei de meserie, poate într-un fel care n-o să ne convină. Se pare, deci, că nu putem purta în văzul lumii crucea expiatoare a rușinii, într-un duh de sinceră pocăință, care i-ar ajuta pe oameni, de la vlădică la opincă, să dobândească un plus de pace lăuntrică și apoi să-și recâștige curajul și demnitatea. Ne speriem de dosare, dăm pierdute – ca în Caragiale – scrisorile curtenitoare și telegramele de felicitare din epoca de aur... Pe scurt, ne ascundem după deget vorbind despre salvarea imaginii Bisericii. Uneori stau și mă gândesc cum ar fi scris propagandiștii noștri de serviciu textul Evangheliilor? Ar fi pomenit oare întâlnirea lui Iisus cu femeia prostituată? Ar fi menționat oare lepădarea și plânsul lui Petru? Probabil că, din grija de imagine, aceste episoade ar fi fost omise.

Care ar fi, atunci, soluția?

Angajarea unei serioase discuții despre raportul între teologie, istorie, memorie și politică. Teologia nu neagă, ci confirmă faptul că omul este un „animal politic”. Cum cetățenia

ultimă a omului se eliberează la ambasada Ierusalimului ceresc, animalul politic din noi trebuie îndumnezeit. Rugați-vă ca să ne crească aripi.

(Adevărul literar și artistic, iulie 2005)